

Krise národního státu a politického systému

Název zadání této přednášky má v souvislosti kurzu „Globalizace a globální problémy“ poněkud zavádějící charakter. Naznačuje totiž, že v globálním měřítku máme co dělat s **jednotným charakterem státu i politického systému**. Je to typický důsledek aplikace evropských resp. amerických měřítek na celý svět. To ovšem není v souladu s realitou. Politická věda rozlišuje v současném světě celou řadu států a politických systémů (např. Heywood, Politologie).

Avšak dříve než se pustíme do výkladu tématu, musím uplatnit jednu zásadní výhradu. **Od okamžiku zhroucení novověkých totalitních ideologií žijeme v novém světě**. Situaci nejlépe vystihuje německý existenciální filosof Karl Jaspers, který ve svém ve svém poválečném díle „Úvod do filosofie“ říká : „ Skončila doba vlády absolutních obrazů světa. Svět je neuzavřen a pro poznávání roztržtých do perspektiv, protože jej nelze převést na jeden jediný princip. Bytí světa v celku není žádným předmětem poznávání.“

1. Co je politický systém

Co charakterizuje „**politický systém**“:

Velmi stručně a orientačně : **pojmem stát označujeme institucionalizované postupy přijímání kolektivních a zpravidla závazných rozhodnutí.**

Politický systém nebo režim je termínem širším a týká se nejen státního mechanismu (v klasickém členění na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní), ale i struktur a procesů, prostřednictvím nichž se uskutečňuje interakce tohoto mechanismu se společností jako celkem (v klasické demokracii volby do zákonodárných sborů např.).

Politický systém je jedním z podsystémů rozsahem širším systému společenského (kterým jsou vztahy rodinné, ekonomický systém např.). „Systém“ je to proto, že v něm jako ve složitém celku

existují vzájemné vztahy částí mezi sebou jak horizontální (vztahy mezi ministerstvy, mezi politickými stranami, nevládními organizacemi např.) **tak vertikální** (vztahy vláda a orgány státní správy, státní správa a občané jako žadatelé např.). „Politický“ pak je tento systém proto, že **tyto vzájemné vztahy se týkají distribuce moci** (politika je boj o vliv a moc), **bohatství** (mzdy, platy a daně, dávky) **a zdrojů ve společnosti** (např. společenské přerozdělování finančních zdrojů ve zdravotním pojištění).

2. Jak porozumět „krizi“ politického systému a jejím příčinám

Krise je „**rozhodná chvíle**“. Většinou se jí rozumí **v lékařství vývoj vážné choroby, v němž zdravotní stav nemocného prochází bodem možného zhroucení organismu**. Ve společenských vztazích pojem krize tak jednoznačné určení nemá.

V r. 1985 se konala v papežském letním sídle v Castelgandolfo k tématu krize konference evropských intelektuálů, kteří se pokusili definovat pojem v souladu s tehdy jimi pocíťovaným stavem světa. Německý fyzik a filosof Friedrich von Weizsäcker poukázal na to, že **už od 19. století se umění přestalo identifikovat s civilizací své doby, umělci předpovídali katastrofu I. světové války** (např. Dostojevský – Běsi, Zločin a trest; Zola – Nana) Pripomeňme v té souvislosti dílo německého historika Oswalda Spenglera „Zánik západu“, který na počátku 20. stol. předpovídal konec evropské civilizace.

Nejvíce myslitelů v této skupině se shodlo však na tom, že současná krize představuje poruchu v naší soudobé perspektivě: **naše přítomnost je více než každá jiná dosavadní doba vtažena do budoucnosti**. Polák Pomian říká : „Naše civilizace je závislá na budoucnosti, podobně jako je závislá na ropě: jsou-li rezervy vyčerpány, zřítí se jako letadlo, jehož motory už nejsou poháněny“.

Je třeba si být vědom této evropské perspektivy, kterou ne zcela sdílí Američané. Není to perspektiva, která je zcela mimo vnímání a reflexivitu jiných civilizací (viz Čína, Indie, arabské

státy ; souběžně platí i Smithovy závěry ze „Století někoho jiného“)

Je víc než příznačné, že **tento stav reflektuje spíše církve než politici**. Benedikt XVI to formuloval tak, že „...**Evropa potřebuje nové přijetí sebe sama, pokud chce opravdu přežít...**“ A Václav Bělohradský ve sbírce esejů „Společnost nevolnosti“ se dovolává Václava Havla, který základní rozpor současného kapitalismu zachytil pojmem „samopohyb“. A dodává: „**K čemu je nám svoboda, rozum, vzdělání, když jsme stejně vlečeni neúprosným samopohybem ekonomického růstu Růstu, kterému nikdo neumí dát lidský smysl.**“ **Kolem těchto otázek se točí problém současné krize institucí, především krize politických systémů, jejichž struktury jsou vystavovány tu více tu méně silám globalizace, v nejednom případě ovšem jako jejich ztělesnění.**

Z hlediska vývoje světových kultur jde o novou, v podstatě nebývalou situaci, jejíž **možný pre-apokalyptický nebo pre-eschatologický význam** zatím reflektoval jen jezuita Teihlhard de |Chardin.

3. Rozpor mezi výzvami a odpovědí

Připomeňme **přednášky o klimatické změně a environmentálních hrozbách či rizicích, o potravinách, populačním vývoji, ropném vrcholu, zásobování vodou, aby bylo zřejmé, že odpovědi na tyto výzvy v globálním měřítku jsou zcela nedostatečné.** Navíc celý vývoj zejména po ekonomické krizi - pokud přistoupíme na to, že ji svět už překonává – svědčí o tom, že se pokračuje podle navyklých pravidel – bussines as usual.

Ale krize je hlubší: má rozměr morální. To se týká především euro-atlantické civilizace. Společnosti instinktivně cítí, že nastal „**konec legrace**“ jak ve své stejnojmenné studii píše Němec Peter Hahne. Především uvádí : „**Zeptejme se, čeho se zastáváme a jaké hodnoty stojí za to bránit... Ticho po pěšině... Víme proti čemu jsme, ale nevíme pro co jsme.**“ Cituje pak německého teologa Fridricha Bonhoeffera, který uprostřed Hitlerovy éry říká:“ **Ocitli jsme se v procesu zvlgarizování ve všech vrstvách společnosti.**“ A na

závěr volá: „Potřebujeme proroky, kteří budou kázat proti proudu času...“

V chodu politického systému se **tato krize projevuje korupcí, všeobecnou nedůvěrou v politiku**, v Evropě - méně ve Spojených státech - **odporem k politickým stranám, k vládní politice úsporných opatření a k neschopnosti nastolit řád, zaručující zaměstnanost**. Politický systém přestává fungovat jako mechanismus prostředkující podle obecně platných hledisek, především morálních pravidel, právě **rozhodování o spravedlivém rozdělování HDP**. Společnosti se v krizových situacích pohybují **na hraně mezi právním řádem a narchií**.

4. Globalizace a národní státy

Na světě došlo **v loňském roce v 80 zemích a v 900 městech k vlně nejrůzněji motivovaných protestů**, které nebyly vždy nesené konkrétními požadavky. Většinou se protestující masy dožadovaly **účasti na rozhodování, byly projevem nedůvěry k elitám a odporu k svému nespravedlivému podílu na selháních a výhodách kapitalismu**. Nejvýraznějším pohybem s dalekosáhlými důsledky pro globální systém mělo ovšem tzv. arabské jaro, probuzení arabských mas .

Jádrem otázky po příčinách krize politických systémů je v kontextu tohoto předmětu vztah mezi globalizačními procesy a národními státy.

Postmoderní vývoj, jak se projevil po rozpadu bipolárního světa po r. 1989 vedl k jevu, který politická věda označuje za „**vyprazdňování států**“ (**hollowing out**), **zčásti jako důsledek globalizace, zčásti jako uplatňování klíčových nástrojů neoliberální politiky**. Přitom ovšem platí i příčiny hlubší, morální úpadek společností na prvním místě.

V první fázi tohoto vývoje v rámci vyspělých zemí došlo k větší mezinárodní ekonomické a organizační provázanosti firem. Vyspělé země postupně liberalizovaly své vnitřní trhy a uplatňovaly nástroje, kterými lákaly zahraniční investice. Vytvářely tak prostředí podporující vznikání a expanzi nadnárodních společností (dále jen NNS) a rozvoj globalizace (Bělohradský používá termín „**mimonárodní**“ a zdůrazňuje tak nevázanost těchto podnikatelských subjektů jakoukoliv teritorialitou).

Paralelně s tímto vývojem se v rámci politických systémů odehrával další proces, **zejména v souvislosti s globálním environmentálními problémy a s ochranou lidských práv, který vedl k vzniku stále většího počtu nevládních organizací.** Ty postupně přerůstaly hranice národních států a staly se **novými aktéry na jevišti světového politického systému.** Tyto skupiny změnilly formu i dynamiku vývoje národního státu a celého národního politického systému. Proměnu ilustruje i rychlý růst počtu **mezinárodních mezivládních organizací** (IGO intergovernmental organizations, typicky IMF – Mezinárodní měnový fond, WB- Světová banka, WTO – Světová obchodní organizace, které ovšem vznikly již hned po II. válce) a **širokého spektra nadnárodních nátlakových skupin.** V r. 1909 existovalo 37 mezivládních organizací a 176 mezinárodních nevládních organizací., zatímco uprostřed 90-tých let existovalo již celkem 160 mezivládních organizací a 5 500 mezinárodních nevládních organizací. (Held, Mc Grew)

Události 11. září 2001 byly symptomem hlubší proměny světové politiky determinované globalizací. **Rozdíly symbolizuje sémantický posun od slova „národ“ (nation) ke konceptu „mimo národ“ („ation“, onomatopoický znak, který autor této myšlenky konfrontuje s významem „nation“)** (Michie). Zatímco „mezinárodní“ perspektiva vycházela z hlavní role národních států, **mimonárodní koncept (ation) nepředstavuje žádnou hypotézu o hlavních aktérech nebo dominantních rysech světové politiky.** To ovšem dovoluje uvažovat o světové politice komplexnějším způsobem. **Státy jistě zůstávají jejími klíčovými aktéry, ale jsou pouze jedním, i když důležitým hráčem při její tvorbě.**

Tak záležitosti regionální globální politiky již daleko přesahují rámec tradičně chápané geopolitiky. Pašování drog, tok kapitálu, kyselá dešť a klimatická změna, aktivity pedofilů, ilegální imigranti a terorismus neznají hranice, nemůže je proto ani respektovat politika účinného řešení a zvládání těchto problémů. Mezinárodní spolupráce a koordinace národních politik se stala nezbytným požadavkem zvládání důsledků globalizace světa.

Státy trpí dalším snižováním moci, protože expanze transnacionálních sil redukuje kontrolu, kterou jednotlivé vlády mohou provádět nad aktivitami svých občanů a jiných lidí. Např. zvýšená mobilita kapitálu způsobovaná spojením světových finančních trhů mění rovnováhu moci mezi trhy a státy a vyvíjí na státy mocný vliv, aby prováděly politiky trhům vstřícné, včetně nízkých rozpočtových deficitů a výdajů, zejména na sociální služby, mezinárodně konkurenceschopných úrovní přímého zdanění aj.

Ve sporu o vytrácející se mocenské pozici státu ve světové politice v současné době převládá tedy názor, že stát sice zůstává významným aktérem, ale že zároveň autorita jako fenomén je difúznější (rozptýlenější). Pojem „mimo národ“ (ation) implikuje, že autorita není monopolizována státem. Na světovou politiku není už možné hledět jako na svět států, ale stala se **vibrující mozaikou nepřestajně se měnících autoritativních aktérů**, která zahrnuje stát, na který ji však nelze redukovat. **Politický systém je tak turbulentní.**

4. Nadnárodní společnosti

Nadnárodní společnosti hrají klíčovou roli v globalizačním procesu, protože a) **iniciují a zavádějí technologické inovace a jsou zdrojem rozvoje produktivních sil**, b) **přispívají k většině toků mezinárodních transakcí**, c) **jsou doposud jediným aktérem, který může skutečně plánovat, organizovat a kontrolovat přeshraniční aktivity**, d) **jsou v postavení, které jim dovoluje plně využívat předností informačních a telekomunikačních technologií a nejvíce**

přispívají k jejich rozšiřování a rozvoji, e) participují na globalizačních procesech spíše jako aktivní než pasivní účastníci.

Teoretici pokládají tyto charakteristiky NNS za ireverzibilní příčiny globalizačního procesu na rozdíl od finanční dominance domácích a mezinárodních ekonomik, které mají za síly reverzibilní (G. Ietto-Gillies in :Michie).

Šedesátá a sedmdesátá léta byla (podle teoretiků) desíletími konfrontace mezi NNS a národními vládami, zejména, i když ne výlučně, vládami rozvojových zemí. Především zde docházelo v té době k velkému počtu **nacionalizací přidružených podniků (affiliates) NN společností. To se změnilo v 80-tých letech. Toto desíletí se naopak pokládá za dobu spolupráce mezi národními vládami a NNS.** Řada vlád rozvojových zemí, aniž by ohrožovala nacionalizovaný sektor, následovala příklad průmyslově rozvinutých zemí a zapojovala jej do spolupráce s NNS. Privatizované podniky pak vlády často prodávaly zahraničním společnostem. **Privatizace vyvrcholila v devadesátých letech. To posilovalo postavení NNS a umožňovalo jim bez zábran sledovat své strategie.**

Tento vývoj měl ovšem své **sociální důsledky.** Různé společenské skupiny byly zbavovány vlivu zatímco **distribuce příjmů a blahobyt se od nejchudších vrstev, skupin, komunit, tříd a zemí přesouvaly k bohatým,** a to jak v průmyslově rozvinutých tak v rozvíjejících se či rozvojových zemích. **Jak vlády sledovaly strategie preferující menšiny (vlastníků, podnikatelů ap.), často v rozporu s demokratickými principy, lidé přestávali stále více věřit v demokratické mechanismy jako nástroje, které mohou měnit sociální a ekonomickou situaci.** Postupné klesání volební účasti v řadě průmyslových zemí bylo zlým znamením deziluze z demokratického procesu. Politická diskuse se změnila v pouliční protesty. Na druhé straně efektivita světové ekonomiky do krize v r. 2007/8 přispěla ke snížení chudoby ve světě, zejména v Číně, posupně i v Indii či v Brazílii, Rusku ap.

Konečně, jak již bylo uvedeno, **aktéry mezinárodní politiky se staly mezinárodní nevládní organizace. Jinou skupinu nevládního**

charakteru představovala akademická obec, která byla samostatným a vlivným subjektem mezinárodní politiky, nejednou nahrazujícím vládní autoritu (např. ekomové jako Samuleson, Friedman nebo političtí teoretici jako Huntington, Fukuyama aj.) Ale současná finanční a ekonomická krize staví toretiky – economy, politology, sociology i filosofy - před otázky, na které nedovedou dát odpověď – právě proto, že její hlubší příčiny se neodehrávají v rovině racionality, ale v rovině citové, existenciální.

Z přehledů činnosti nevládních organizací vyplývá, že je málo aspektů světové politiky do kterých by nepronikly. Působí v současnosti příkladmo v takových oblastech jako je Internet a komunikační systémy, pojišťovnictví a farmaceutické a chemické bezpečnostní standardy. Nahrazují státní instituce zejména tam, kde ty nejsou schopny efektivně působit nebo kde k tomu ani nemají vůli. Přesto oblasti, kde privátní nevládní autority by měly dominantní postavení, jsou stále výjimkou. Je však významné, že na řešení řady závažných problémů se stát, podnikatelská sféra i nestátní / nevládní organizace podílejí společně. Na druhé straně se ukazuje, že v řadě případů státy hledisko nevládních organizací nepřijímají a nerespektují je (například poskytování účinnější pomoci rozvojovým zemím, účinnější ochrana životního prostředí, efektivní uskutečňování strategií udržitelného rozvoje apod.).

To je ovšem rozdíl proti míře vlivu, který na mezinárodní politiku mají především NNS. Podle některých teoretiků zástupci společností vytvářejí mezinárodní režimy, které vnášejí řád do masivního proudu transakcí, překračujících hranice států. Dokonce se uvádí, že státní regulační opatření jsou ovlivňována samoregulačními praktikami podnikatelských aktérů víc než je tomu naopak. Zástupci podnikatelské sféry, tj. zejména sdružení nejvlivnějších společností, se pravidelně účastní mezinárodně politických jednání a v mnoha případech mají rozhodující vliv na přijímaná rozhodnutí (viz zejména role Světového ekonomického fóra v Davosu).

Podobný vliv mají ovšem mezivládní organizace (IGO , intergovernemental orgnizations, jako Mezinárodní měnový fond - IMF, Světová banka - WB či Světová obchodní roganizace - WTO), které mohou násobit své působení vytvářením aliancí, financováním výzkumu, zajišťováním technických expertiz, ovlivňováním veřejného mínění apod. To jim umožňuje jednat do určité míry nezávisle na vládách, které mají zastupovat. Ale tyto organizace jsou rovněž v krizové situaci, jejich řízení a složení již neodpovídá mocenským a vlivovým strukturám současného světa. Vynořující se síla BRIC (poslední sejití se událo V New Delhi v Indii v týdnu od 26. do 31. 3. t.r.) představuje počátek jiného směřování těchto rozvíjejících se zemí, než které určovaly instituce jako IMF nebo WB.

V těchto podmínkách vzniká nehierarchický řád, který ovšem není dosud zajištěn demokratickou legitimitou. Objevuje se fenomén dělené suverenity (Beck). Současná literatura pak dovozuje, že globalizace působí jak na udržování kontinuity tak na změny.

V oblastech jako je vojenská moc a vnitřní bezpečnost státy zatím nadále potvrzují svou autoritu,. Na druhé straně státní autorita selhává a mizí při zabezpečování takových úkolů jako je ovlivňování ekonomických procesů či ochrana životního prostředí, kde autoritu přejímají nestátní organizace. Teoretici přitom přiznávají, že většinu těchto procesů se zatím nepodařilo inventarizovat, tím méně jim porozumět.

5. Krize, přestavba či slepá ulička politických systémů ?

Citovaný americký politolog Heywood rozlišuje celkem 5 politických systémů (politických režimů) : **západní polyarchie, nové (autoritativní) demokracie (Rusko) , východoasijské režimy, islámské režimy, vojenské režimy. Avšak současný vývoj např. v**

arabském světě toto dělení překonává: jaký bude charakter nových režimů po pádu arabských samovládců, nelze odhadnout.

Pro naši potřebu - a vzhledem k navazující tematice světového vládnutí - je možné volit dělení spíše podle geografického klíče, také vzhledem k rozdílným regionálním reakcím na procesy globalizace.

6.Čína

Ohroženost politické soudržnosti země v důsledku nezávislého postavení Tajvanu, iredentistických nálad v západní části země (Tibeťané, Ujguři, Kirgizové atp.), rostoucí nespokojenosti městského obyvatelstva s pracovními podmínkami, chudoba západních oblastí jsou potenciálem nepředvídatelných konfliktů. **Čína se dostává fakticky do vleku ekonomických proměn, které fatálně musila vyvolat, aby zajistila existenci rostoucí populaci a aby obstála v globalizujícím se světě** (Chang, China Daily April 05). V tomto smyslu se Čína stává jedním z nejdravějších konkurentů při získávání nejrůznějších druhů zdrojů (od ropy po kovové rudy a potraviny) a spolupůsobí při zvyšování jejich cen na světových trzích. Angažuje se zejména na africkém kontinentu, v Jižní Americe.

*Stojí za zaznamenání že v souvislosti se zasedáním Národního shromáždění lidových zástupců v březnu 2007 uveřejnil profesori Vysoké stranické školy materiál nazvaný **Výzkumná zpráva o reformě politického systému Číny po 17. sjezdu strany**. Předpokládá se v něm **rozdělení moci mezi občany, soudce, novináře a poslance**. Nepředpokládá se sice vznik systému více politických stran (který ovšem ve skutečnosti v Číně existuje ve formě podobné systému stran bývalé československé „Národní fronty“) , ale ve volebních obvodech má vedle sebe kandidovat více kandidátů. Počet poslanců (parlamentního shromáždění – Shromáždění lidových zástupců) by se měl zredukovat z dnešních 2985 na 450. Materiál zdůrazňuje, že strana jako iniciátor změn se sice nevzdává své vedoucí role, že však na Západě existují osvědčené politické koncepce jakými jsou dělba moci a parlamentní debaty. Z těchto příkladů by se Čína měla učit, uvádí se v materiálu.*

7. Indie. Indie představuje zemi s nepochybně demokratickým systémem, navzdory všem nedostatkům jejího politického systému státní správy. Řada indických firem se stává globálními hráči. Indie sama globálním procesům nepodléhá, naopak jako rozvíjející se ekonomika se podílí na rostoucích světových cenách zdrojů (ropy především). Indie čelí problémům přelidnění, nezaměstnanosti. Má nedostatečně rozvinutou infrastrukturu. Hrozbou stability a potravní soběstačnosti je zhoršující se bilance zásobování vodou, zejména pro zavodňování zemědělských pozemků. Jen váhavě vládnoucí elity přistupují k reformám – postup je pomalý, protože taková je i indická mentalita.

8. Latinská Amerika. Také Jižní Amerika byla zasažena ekonomickou krizí vyvolanou uplatňováním Washingtonského konsensu. Dvanáctery volby, které se konaly v různých zemích kontinentu v r. 2006 signalizují celkem zřejmý pohyb doleva (většinou v intencích sociálnědemokratických vizí).

Latinská Amerika ovšem také představuje typickou ukázkou „regionalizace“ zájmů jako řešení globálních problémů a způsob obrany před vlivy globalizace. Ačkoliv na kontinentu působí Spojenými státy inspirované sdružení volného obchodu (NAFTA), které zahrnuje dále Kanadu a Mexiko, země jižního subkontinentu zapojení do této struktury odmítají. Již dávněji pod vedením Brazílie a Argentiny vytvářejí vlastní sdružení volného obchodu – **MECROSUR**. Jde o **subkontinent podle některých analýz nejbohatší na surovinové zdroje**, má rozsáhlé plochy dosud neobdělávaných orných půd. Expandující čínská ekonomika se v této oblasti snaží z těchto důvodů intenzivně angažovat.

9. Afrika

Zřejmě nejproblematictější oblastí je Afrika na jih od arabských severoafrických států. **Největší problém řady afrických států je nestabilita až rozpad organizujících – státních struktur, které by představovaly síly mírnící a řešící etnické a sociální konflikty.**

Prominentní znalec africké apokalyptiky (2003) R. Kaplan popisuje situaci takto : „ Západní Afrika se stává symbolem celosvětového demografického, environmentálního a společenského úpadku, ve kterém se zločinecká anarchie jeví jako opravdové 'strategické' nebezpečí...“

Dest let, která uplynula od vydání originálu Kaplanovy knihy, je ovšem dlouhá doba. Mezitím došlo v poslední době v řadě afrických států ke změnám – včetně severoafrických arabských států: počínaje |Egyptem, přes Kenii k Libérii se ve volbách prosazují politici či političky, kteří představují určitý obrat ke stabilitě za podpory nesporné většiny anarchií unavených a vyčerpaných obyvatel. Jak trvalou změnu to znamená, nelze zatím odhadnout, protože v řadě zemí anarchie trvá (Kongo, Somálsko, nově Mali). I v zemích, kde snad dochází po volbách k obratu, jsou struktury státu nestabilní. **Kontinent hledá novou identitu : založení Africké unie** má vytvořit předpoklady pro spolupráci mezi státy kontinentu, účast afrických států ve sdruženích rozvojových zemí na půdě Světové obchodní organizace jsou znamením vůle účastnit se na spoluvytváření světového politického systému překonáváním kontinentální rozdrobenosti.

Čistě demokratický stát – podle evropských měřítek – v Africe neexistuje, přesto, že jediným státem , kde se nekonají volby , je Eritrea. Za vysloveně nefungující stát se pokládá jen Somálsko. Na jihu Afriky včetně Jihoafrické unie, ale s výjimkou Zimbabwe, existují nedokonalé demokratické státy. **Většina států jsou buď státy s autoritativními režimy**(typicky Kongo, Mali, Sudan) nebo s **režimy smíšenými**. Přesto se ve všech státech konají volby, i když často provázené násilím. Poměrně rychlý ekonomický růst v řadě států umožňuje zavádění komunikačních technik a tím i sjednocování a vytváření opozičních skupin. **I přes všechny nedokonalosti systému má miliarda Afričanů lepší příležitost k politickému rozhodování než 1,3 mld. Číňanů.**

7. BRICS

Proč v souvislosti s výkladem o krizi politického systému třeba hovořit o této skupině států ? Její rozvíjející se spolupráce může ovlivnit systém vztahů, jež nově začaly určovat – v rámci globalizace – dříve vyjmenované organizace (NNS, nevládní, nevládní mezistátní a mezinárodní organizace atd.).

Teprve globalizační proces dal vzniknout nové skupině „rozvíjejících“ se států (viz přednáška o ekonomických aspektech globalizace).

Původně k této skupině patřily jen Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Na poslední summit představitelů těchto států, který se konal v New Delhi v Indii v posledním týdnu března 2012, byla **přizvána také Jihoafrická unie.**

Těchto pět zemí zastupuje 43 % světové populace, ¼ světového hospodářství. Zatím tyto země nic nespojuje: ke konfliktu v Syrii Indie a Jihoafrická unie v Radě bezpečnosti OSN hlasovaly pro odsouzení Assadova režimu, Čína a Rusko byly proti.

Ve vztazích těchto států však dochází k významnému posunu, který svědčí o tom, že vzniká společenství s profilující se subjektivitou. To by znamenalo, že vedle USA, EU a Japonska se na mezinárodním ekonomickém poli objevuje nový konkurent a hráč. Na zmíněném zasedání státy BRICS založily Rozvojovou banku, která bude obchodovat jen s kredity těchto čtyř zemí. Své rozvojové projekty (čínské, indické a p.) hodlají tyto země exportovat do jiných zemí , zejména rozvojových, a to jako konkurenci Světové bance. Zakládající kapitál činí 250 mld USD. Zároveň byla v Delhi založena burza pro obchodování v zúčastněných měnách.

Zatím není zřejmé jak životný tento projekt je. Existují např. územní spory mezi Indií a Čínou. **Společenství nemá vyjasněný vztah k řešení globálních problémů** (leda pokud jde o odatraňování chudoby vlastních obyvatel), **ani k účasti na problémech geopolitiky** (např. vztah k OSN, k otázkám zasobování ropou ap.).

Téma je možné uzavřít zjištěním, že spíše než o krizi politických systémů v souvislosti s procesy globalizace je možné hovořit o přizpůsobování se výzvám globalizace, pravděpodobně především s výjimkou afrických zemí, kde politické systémy jsou vysoce nestabilní, případně ani neexistují (Somálsko např.).

Jinou otázku představuje **nakolik stávající politické systémy odpovídají na globální výzvy jaké představuje nejdůležitější z nich - klimatická změna, ale i zajištění dostatku potravin, migrace, stabilita světových trhů, zejména finančních, organizovaná kriminalita a j.** Jeden z nejpovolanějších autorů , zastupce ředitele **WB pro Evropu Rischard se domnívám, že tyto problémy buď zvládne světové společenství do dvaceti let nebo dojde ke světovému kolapsu.** Světové společenství se dohodlo, že v odpovědi na tyto výzvy vypracuje každý stát strategii **udržitelného rozvoje.** Takové strategie existují - ale ani politici ani společnosti nemají zatím vůli je postupně rerealizovat. Otázka zní zda v tom lze spatřovat krizi politických systémů či zda nejde o problém hlubší a zásadnější než aby bylo možné hledat příčinu jen v politických vztazích.

Oswald Spengler : Untergang des Abendlandes (Zánik Západu).

Spenglerova kniha je výsledkem posunu ve vývoji historického sebevnímání evropské kultury. Dějepisné knihy se psaly samozřejmě už dávno, systematicky v klasickém Řecku. Ale v 18. stol po Kr. to byl německý filosof Wilhelm Hegel (1770 – 1831), ,který vytvořil historickou filosofii. Jádrem této filosofie je myšlenka „světového ducha“. Ten se ponenáhlu jakoby „vedle“ života společností zvolna probouzí a poznává sám sebe a svůj cíl, k němuž se vyvíjí, cíl dokonale organizované lidské společnosti v dokonalém státě s dokonalou vědou a s dokonalým náboženstvím. To je světový duch v plném vědomí sama sebe, který dosáhl cíle, totiž absolutní svobody, své svobody. Jednotlivé přírodní události, historická období a i jednotliví lidé jsou pouhými okamžiky světového procesu, který přes ně letí jako lavina. Málo záleží na tom co chceš nebo nechceš, neboť

je smysl světového vývoje tak hluboký, že ho nepoznáš, a jednak jeho síla taková, že proti ní nic nezmůžeš.

Hegel inspiroval historiky k tomu, aby se pokoušeli vytvářet celistvé pojetí dějin, vývoje lidských společností v globálním měřítku. Jedním z prvních po Hegelovi se stal švýcarský historik **Jacob Burckhardt**, který napsal „Uvahy o světových dějinách“ (1873), v nichž svérázně podrobuje kritice kapitalismus, v podstatě inspirován Hegelem – v logice vlastního historického poznání (po národních revolucích 19. stol.)

Oswald Spengler vydal svou práci „Zánik Západu“ („Untergang des Abendlandes“) nadvakrát – první díl 1918, druhý 1922.

Spengler se zásadně staví proti teorii jednotného vývoje lidstva jak ji začal podávat Hegel. Popírá existenci obecného lidského kulturního bohatství, existenci společného etosu, intelektu. Zastává názor, že **vedle sebe existovala a existuje mnohost kultur, které jsou na sobě zcela nezávislé**. Každou z nich je třeba chápat jako tajemné organismy, které jsou podrobeny zákonu všeho živého.

Kultury nelze ztotožňovat s národy, které jsou jen jakýmsi povrchem života kulturních společenství. Kultury a jejich život jsou úhelným kamenem Spenglerovy teorie. **Nová kultura** má podle něho všechny rysy mládí, postupně navzdory překážkám **nalézá první symboly a hodnoty**. Ty tvoří základ trvání a sebeorganizování společnosti. Následuje období **„sebevědomého intelektu“**, sebekritičnosti, období spojené se životem vznikajících a rozvíjejících se měst. Následuje **pozdní období života společenství, racionalismus v tomto období dospívá k vrcholům technické a čistě vědecké tvořivosti**. Městské obyvatelstvo se v té době tísní ve velkých střediscích, ztrácí schopnost instinktivního života, který dovolil nalézt kulturní hodnoty, jež tvořily základní normy spolunažívání. Pro společnosti se život stává trapným problémem, pozbývá víru v sebe i v Boha, společnost **nemá už pravou kulturu, má jen civilizaci**.

Reflexe vítězí nad vírou v sebe, místo samozřejmých vnitřních příkazů („ nepodmíněný požadavek“ Jasperse) nastupuje etická spekulace a chladná úvaha jak upravit podmínky života. Organický řád společnosti, jejíž síla spočívala v spolehnutí na tradici, **zlomila Francouzská revoluce, kdy zvítězila civilizace nad kulturou.** Nastává sklon k extenzi, prosazuje se vůle k moci v podobě dobového imperialismu a technických vítězství nad přírodou. Techničtí vynálezci a organizátoři jsou symbolem doby, která do popředí postavila velkoměsta. Ta rozhodují ve všem vahou své větší hmoty, třebaže je už neobývají národy ve vlastním slova smyslu, nýbrž jen „ masa spotřebovaného materiálu dějinného, neschopná žít na korthurnu vyššího cítění a nésti závaznou tíhu odvěkých tradic a proto hledající oporu v domnělých **všelidských právech přirozených** a utilitaristických heslech. Nemá náboženství, to jest víry v hlas vlastní duše, má odpor proti vši metafyzice a vši autoritě a je **ovládána jen abstraktní mocí peněz, rétorikou politiky a žurnalismu...**“ A ještě :“Jediný nekulturní venkovan zůstává ještě organickým člověkem vedle vlnící se masy nezakořeněných dělníků a měšťáků, kterým nejsou už schopni tragické morálky, podléhají plebejské péči o pohodlí co největšího množství jedinců“, A nakonec:“Naší blízkou budoucností bude nepochybně intelektuální tyranie celku nad jednotlivcem.“ (z recenze J. Šusty ve sborníku Z dob dávných a blízkých, 1924)

Podle autora této teorie trvání tvořivé existence je vymezeno každé kultuře stejnou délkou asi 1 000 let. Je charakteristické, že svět Newtonův pokládá Spengler za mrtvý svět zákonů, na rozdíl od světa života, který pro něho představuje Goethe.

Aby doložil věrohodnost své teorie srovnává Spengler tři kultury – klasickou řeco-římskou, islámskou a evropskou. Jeho metoda i teoretická poctivost metody vyvolala kritiku, nicméně jeho základní teze o „vyžívání“ kultur vzbuzuje permanentní zájem, zejména v Evropě.

Stačí dodat, že jeho teorie, vyzdvihující až brutální moc vládnoucích elit, podceňující lidskou hodnotu každého, našla sympatie u rodícího se německého nacismu. Nicméně Spengler se s nacismem rozešel,

promluvil nad hrobem svého přítele, zavražděného nacisty v r. 1934 za noci „dlouhých nožů“, což byl v té době občansky statečný čin. Zemřel v r. 1936, údajně byl zavražděn.

Spengler ovšem nezůstal jediným „filosofem dějin“ své doby. Vedle něho se řadí optimistický názor francouzského jezuity Teilharda de Chardin a monumentální střízlivě do neznáma mířící dílo “The story of history “ Angličana Arnolda Toynbee.